

برنجی صابی

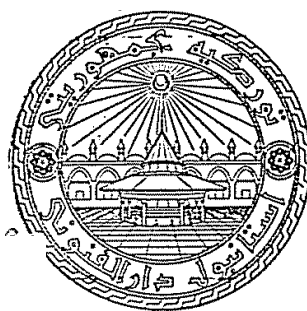
برنجی صابی

دَارُ الْفُنُونِ
الکتابخانه و گنجینه
تاریخی و ادبی

تاریخی ، اجتماعی ، دینی ، فلسفی

تشرین نانی - ۱۹۲۵

شهرزاده باشی — اوقاف مطبعه سی

۱۳۴۱

علم ایله دین آراسنده کی منازعه

دین ایله علم آراسنده کی بو منازعه نهدر ؟ علم نیچون دینه هجوم ایدیور ؟ عجباً ایکیسی آراسنده بر مصالحه ممکن دکلیدر ؟ بر برینی ولی ایده جک بر قاچ مقاله ایله بو سؤاللره جواب ویرمکه چالیشه جغم . فقط اولاشو مهم نقطه یی عرض ایده جکم . مادامکه علمک استادکاهی عقلدن باشقه بر شی دکلدر ، مادامکه عقلک قانونلری طبیعتک هر نقطه سنده حاکم و جاری اولان مبادی اساسیه در ، او حالده دین ناصل عقله مخالفت ایده بیلیر ؟ بوندن باشقه بر انسانک بر دینه سالک اولما یی فطرت اصلیه یی ایجابدن اولماسه ایدی ، پاله ثونتو لولوی و آرکه تولووی عالم لری قبل التاریخه ، منسوب زمانلرده یاشایان انسانلرک بیه بر دینه متوسل اولدقلری کوسترن دلائله ناصل دسترس اولابیلیرلردی ؟ او حالده عقل دینک کندینه دکل بعض دین علماسنک بالخاصه خلقت اکوانه و حوادث طبیعیه یه ویردیکلری صورت حاللره هجوم ایتمکده در . بناء علیه بو برنجی مقاله می اولابو هجوملرک نهدن ایلری کلدکلرینی کوسترمکه تخصیص ایده جکم :

کور دیکمز دنیا

بو کور دیکمز کوک ایله اوزرنده کی ییلدیزلر ، آغمزله چکنه دیکمز یر نهدر ؟ وبونلری بوشکلده کیم ابداع ایتمده ؟ یشته بنی بشری بر آرز حضور و سکونه نائل اولدینی وبوسایده بر آرز دوشونمکه باشلادینی کوندن بری ذهناً مشغول ایدن بو سؤاللردر . عجباً براو کوزک خاطرینه بویه سؤاللر کایورمی ؟ ظواهر احواله کوره بو دوشونجهلر منحصر آ انسانه مخصوصدر . دیه بیلیرزکه دینکده اسباب ظهورندن مهم بر قسمی بو آرایشلردر . باشقه اوزاق مملکتلر و احوالی آریلیدیکمز دینلر اوزرینه حواله نظر تجسس ایتمک ایسته میورم . بونک ایچون کوزلرمی کندی مالز اولان اسلامیت ایله ، سالکلرله الک صیتی تماسده بولوندیغمز خریستیانلغه چویره جکم . بزم بعضی کتابلرمنی آچارسه قی شویله بر سوزه تصادف ایدیوروز : [خرت طینت آدم اربعین صباحاً] . بوسوز آیت دکلدر ، فقط تصوف کتابلرنده حدیث دیه روایت اولنیور . بونک مغاسنه کوره الله تعالی حضرتلری آدمی خلق ایدوب جان ویرمزدن اولچامورینی قرق صباح یوغورمش .

شیمدی رجا ایدرم سویلیه یکیز زمانزک جن فیکرلی چوجقاری بوکا ناصل اینانسینلر . دکل شیمدی کچمش زمانلرده ده بویوک اسلام متفیکرلری بونک مادی برشی اولامیه جغنی ییلدکلرندن بو کلامک معناسنی تصوفی بر شکله تأویل ایتشلردر . [۱] فقط ، آوروپا بویله یانماش . اونلرکده عهد قدیمده کی « سفر تکوین » ده خلقت مسئله سی بوشکلده قصویرایدلمش اولدیغندن ، یک بویوک صنعتکارلر قرون وسطاده آوروپانک بیکلرجه نقطه سنده انشا اولنان او محشم و معظم کایسارلر دیوارلرنده ، ستونلرنده ، موزاییکلرنده ، بو قصه خلقتی مجسم بر شکله تصویر و ادا ایتشلردر . بو ستونلره ، بولوحه لره ، بوموزاییکلره باقلدینی وقت ، اولاقادر ، طاق حضرتلرنی برانسان صورتنده کوریرز . بو آدم کونشی ، عالی ، ییلدیزلری اعمال ایله قبه سمواته تعلیق ایدیور ، فقط بو یک زحمتی ایش اونی یک یورمش ، مفکره سنک یورغونانی آئنده کی چیزکیلردن ، قوللرینک یورغونانی ده عضله لرینک شیشه سندن بللی اولیور . الله تعالی امر خلقتی الی کون فوق العاده چالشدقن دیورولدقن صوکرانهایت یدنجی کونی دیکله نکه تماماً کسب استحقاق ایدیور و بوتون ملائکه سموانک آقیشلری آراسنده عرش عظمتنه جلوس ایدیور . دکل یالکز قرون وسطاده دور اخیرک ایلاک ایامنده بیله رساملر ایله هیکلتراشلر الهی کتب مقدسه لرینک حکایاته کوره بو صورتله تصویر ایتکده ایدیلر .

فقط بو حکایه یالکز خرسه تیانلرک و موسویلرک دکلدی ، انسانلر اونی بیکلرجه سنه اول اویله دوشونمشلر ونهایت اوشکلده قبول ایتشلردی . اک اسکی دین کتابلرینه ده جانیلیرسه اللهک انسان صورتنده دوشونلیدیکنه و مخلوقاتک یدالله ایله اعمال اولندیغنه دائر روایتلره تصادف اولنور . لایارد Layrd ، جورج سمیت George Smith ایله دیکرلرینک اخیراً کشف ایتدیکلری وثائق تاریخیه کوره بابل ایله کلدانستانک اسکی دینلرنده قصه خلقت مذکوردر . بو قصه عهد قدیمده کی قصه نک متعیدر . هر حالده تورانده کی قصه نک ده اقدجه کلدانیلر ، بابیلر ، آنوریلر و فیکه لیلر آراسنده موجود اولدینی واضحاً اثبات ایدلشدر . تورانده کی سفر تکوینک ، نا تمام برشکلده بربرینه مزج ایدلمش اولان ، ایکی قصه سنده کتاب ایوب ایله « امثال » ده مذکور اولان قصه ده ، عینی خالق کائنات

[۱] فصوص ترجمه سی ، بوسنه لی عبدی افندی ، ایکنجی جلد صحیفه ۹ : [زیرا صورت الله او زره مخلوقه اولان نشأت انسانیة عنصریه نک اکالی « ان الله خر طینه آدم اربین صباحا » مفهومی او زره اربینک تمامی قتنده حاصل اولور . زیرا نشأت انسانیه ده اولان قوای حسیه و روحیه دن هر بریسی منبع الهی و مظهر الهام ربانیدز . زیورهر بر قوت علوم الهیه دن بر علمک اخذینه مختصه در .

مفهومی، ائک بویوک بر علویت ايله مصوردر: مدینت ادوار طفولیتده بر خالقك پك طبیعی اولارق «انسان صورتنده» اولدیغنه و مخلوقاتی کندی «یدین مبارکتین» ی ايله اعمال ایتدیکنه، ویلیدیزلری ید قدرتیله جو سایه آندیغنه «واوندن صوگرا کوکلك اوزرنده کی عرش عظمتندن اونلری تفتیش و اداره ایلدیکنه اعتقاد اولمشدر. آنجق خلقته متعلق اولان بو فکر مرور زمانه دها علی بر تصویره تحول ایتش. خلقتك یالکز ال وپارمقلره دکل «کلام» ايله وقوعه کلدیکی دوشونلشدر.

خلقته متعلق اولان بو تصویری عیسویتك آباء اولینی تماماً قبول ایتمش و بوتون خرستیانلره کائناتك بویله الهك الیله «معنای جسمانیسیله» یاخود کلام الهیله یارادلش اولدیغی قبول ایتدیرمشدر. [۱] یالکز شوراده بوراده «سن غره غوار دوناسی» ايله «سن اوکوستن» کی ک توك بعض الهیاتچیلر عهد قدیمك بو قصه سنی حرفیاً قبوله تماماً میال اولغله برابر خالق تعالانك اویله جسمانی ال وپارمقله کائناتی یاراندیغنه بردرلو قائل اولامامشلرد؛ بهد Bede ايله دیگر بعضلری ده اونلره یرو اولمش. فقط اونلرک ملاحظه لری دیکله نمیش. بوتون خرستیانلر کائناتك اویله جسمانی ال ايله خلق اولدیغنه ذاهب اولمش. اونك ایچون کلیسارک یالکز هیکلری، رساملری، موزاییکلری، پنجره جاملری دکل مصورتوراتلرک هپسنده کی تزینات و نقوش مذهبه بیله اولتی به کوره یابلشدر. [۲] خلقتك بو شکل مادیده کی تصویری آنغلوساقسونلرک ذهنتده ایکی شاعرک اثرلری نقش وادخال ایتمشدر. بونلردن یدنجی عصر میلادیده کودمون Qoedemon بو قصه خلقتی تماماً جسمانی بر شکله نظاماً تصویر ایتش، دها صوگرا اونجی عصرده میلتون Milton عهد قدیمده کی خلقت قصه لریله عهد جدیدك «کلام خالق» تصویری

[۱] کتاب مقدس ترجمه سی «استانبولده مطبعه آغوب بویاجیان سنه ۱۲۸۱» صحیفه ۸۶۷. یوحناک تجریری اوزره ایخیلدن: کلام ابتداده موجود ایدی. وکلام الهک زردنده ایدی وکلام الله ایدی. بوکلام ابتداده الهک زردنده ایدی. هرشی آنک واسطه سیله وجوده کلدی....

[۲] آلمانیا ده فریبورغ Fribourg و اوپسال Upsal ده کی قاته درالرک بویوک قابولینی چکنه هیکلر ویاخود ایتالیا ده پیزا Pize ده کی قامبو سانتو Campo Santo کلیساسنک دیوارلرنده و رسملر و بالخاصه مونره آل Montréal قاته درالی ايله پالرمو Palerme ده کی بالاستینا کلیساسنک موزاییقلری جاهیر متفقه آمریقانک برلین سفر اسبقی «دو ویته A, D, White طرفندن مشاهدات ذاتیه سنه بناء بو خصوصده مثال اولارق ذکر ایدلمکده در. «یورغون هرکور Mercure fatigué» عنوانی آلتنده معروف اولان فلاسیتی هیکل دخی خالق تعالای خاقتك یدنجی کوننده کی حاله بیتایسینی بوکولمش قولیله غایت بارز بر صورتده تصویر ایتلمکده در.

برلشدير درك وبونك ايچنه تئليشك اوچنچي اقنومنى ده صوقارق بوسبوتون جسمانى برطرزده تصوير ايتمشدر .

فقط خالق تعالى بو ايشياني هانكي ماده دن اعمال ايتمشدر؟ صيرا بونى دوشونمكه كلنجه بوتون علمای نصارا اللهك بو خصوصده هيچ بر شى قوللانماديغنى وبوتون موجوداتى «عدم» دن خلق ايتديكنى قبول ايتمشلردر . فقط بعض جراتكارلر «تكوين الخلقوات» ك ايلك آيتلرينه استناداً مخالف بر فكر سردينه اجتناسار ايتمشلر ، خلقتدن اول «بلاصورت و خالى» بر كنهك نك موجود اولديغنى ادعا ايتمشلردر . بونكه برابر بويله بر ادعاى كيمسه ديكله مه مشدى . آباء كنيسائيه نك بو خصوصده كي فكرلرلى پك قطعيدر . از جمله ترتوليان Tertullien ديوركه اكر خلقتدن اول باشه بر ماده موجود اولسايدى ، كتاب بزه خبر ويرردى . او حالده بونك خلافه ذاهب اولانلره قارشى پك بي امان ايدى ؛ بونك ايچوندر كه موماليه مخالف بر فكر سردينه جرأت ايدن (هر موژن) ي كلام اللهى به اعتقاد ايتمه ينلره مخصوص اك شدتلى عقوبتلره تهديد ايتمكدهدر .

«سنت او كوستن» ماده نك قديمآ موجود اولديغنى اشراپ ايله جك بعض ملاحظه لر سرد ايتمش اولديغى حالده نهايت شويله بر محاكمه ايله عامه ناسك اعتقادى قبول ايتمشدر . «هر نه قدر كائنات ماده دن خلق اولنمشه ده بوماده نك كنديسى يوقدن خلق ايدلمشدر» . بومسئله حقه ده الهياتچيلر آراسنده جريان ايدن مناقشه لره دردنچى لاتران [۱] Latran مجلس رهاينى نهايت ويرمشدر . چونكه بو مجلس كائناتك يوقدن يارادليغنى اعلان ايتمشدر . بو خصوصده پاپا طموزنجى «پى» نك سيللابوسى [۲] ايله وستمنستر Westminster كه قاهه شيزم Catéchisme ي متحددر . يعنى قاتوليكلره پروتستانلر ك فكرلرلى بر در .

مخلوقاتك ناصل ونه دن خلق اولنديغنه دائر اولان بومسئله بو وجهه حل ايدلد كدن صوكرا الهياتچيلر بو بويوك ايشك نه مدت ظرفنده وقوعه كلديكنى دوشونمكه باشلامشلردر . فقط بونده بر مشكلات ظهوره كلش . چونكه (تكوين الخلقوات) ده كي ايكي قصه دن برنجيسنه كوره امر خلقت آلتى كونده تمام اولمش ، لكن هر كونك بر صباح وبر آقشامى وار . هر كون نه يابلدنى ايضاح ايدلمش . ايكنجى قصه ايسه كوندوزدن بحث ايدىور . واو كون خالق تعالى نك ىرى وكوكلى خلق ايتديكنى خبر ويرىور .

[۱] لاتران سرايى ، روماده اون عصر مدت ياپالرك اقامت و اجراى حكومت ايتدكلى بر دائره در .

[۲] ياپالرك تقبيح و اتهام ايتديكلرى خطالرى صايان فهرسته سيللابوس نامى ويريلير .

الهيـاتـيـجـيـلـرـك بويوك بر زمـرەـسي ايچون بك سهل القبول وبك آچيق اولان برنجي قصه شو مزيتاري سبيله ، بدياً ديكر قصه دن زياده مقبول اولمشده فيلون Philon كي بعض موسوي متفكرلري وياخود اوريژن Origène كي عيسويت عالمري خالق دها يوكسك دوشونمك ايسته ديكلرن دن خلقتك آن واحده (كن) امريله وقوعه كلديكني درميان ايتشلردى . بونك نتيجه سي اولارق هم توراده ، هم انجيلده كي ايكي قصه يه اينانق لازم كلديكنه قرار و ير مشلر . اللهك ذات الهيسته خاص برطور مخصوصه عالمي آلتى كونده خلق ايتديكني ، بونكه برابر بوني آن واحده ياديني سويه مشلر . خلقتك آلتى كونده وقوعه كلديكني تايد ايدن افرم سيروس Ephrem Syrus كي بعض بويوك الهيـاتـيـجـيـلـرـك اعتراضلرینه رغماً ، ايكي قصه آراسنده كي بو صورت تسويه يي (سنت آتanas) ايله (سن بازيل) شرق كليسا سنده ، (سنت اوگوستن) ايله (سنت هيله ر) غرب كليسا سنده نشر وتعميم ايتشلردر .

فقط بر ايش هم آلتى كونده هم آن واحده ناصل اولابيلير ؟ بوني عقل ناصل قبول ايتسين ؟ آنجق كله لري اوريه چوريه ، منلري مهارتله ايشله يه ايشله يه ، مابعد الطبيعه دن استعاه ايده ايده ، نهايت خلقتك هم آلتى كونده هم آن واحده اولديغنه بوتون آوروپاليري ايناندر مشلردر .

بو ايكي قصه يي تأليفه موفق اولق ايچون سبق ايدن اقداماتك بعضلري حكايه اولمغه دكر . شرق كليسا سنده منسوب آبا عيسويه ، غرب كليسا سنده منسوب اولانلر كي مسئليني حل ايچون علم مقدسك برچوق مباحثي خرج ايتشلردر . مثلاً امر خلقت خصوصنده ، عددلرك بعض خواص خفيه سني ابراز واثباته اوغراشمشلردر . موسوي (فيلون) خلقتك آن واحده وقوعه كلديكنه اعتقاد ايتمكه برابر ، عالمك يته آلتى كون ايچنده خلق ايدلمش اولديغني بيان ايتمكه ايدى ، زيرا « بوتون عددلر ايچندن آلتى عددى الك زياده مشر وبركتاييسي ايمش . » اجرام سماويه درنجي كوني درت عددنك آهنگي واسطه سيله ، حيوانلر حواس خمس سبيله بشنجي كوني - انسان آلتنجي كوني خلق ايدلمش ، زيرا آلتى عددينه مخصوص خاصه لر اونى مدت خلقتك حد منتهاسي اولارق قبول ايتدر مشر ؛ يدي عددينه مخصوص خاصه لك ايسه صاييسي اولما . يغبندن استراحت اوكونه تخصيص ايدلمش . ايكنجي كونك ايشني عجبا الله نيچون ايني وصفيله ياد ايتمه مش ؟ [۱] « سن ژروم » ك [۱] كتاب مقدس ترجمه سي (بوياجيان اغوب مطبعه سي سنه ۱۸۸۶) في الحقيقه بو كتابك

قولنه كوره بونك سېبى ايكي عددىنك بحسب الذات فنا اولماسى ايتش . بوملاحظه يى برقاج عصر صوكر ا بويوك بريتايناده بد Bede ده قبول ايتشدر .

(سنت او كوستن) ده عددلرك خواص و مزاياسنه متعلق مناقشه لره وقف وجود ايتشدر . باقكز نه ديور : (الله خلقى التى كونده اكل ايتش اولدينى ايجون التى عددينه عدد اكل ديمه مليز . فقط دها ايسى التى عددى عددا كمل اولدينى ايجون الله دنيايى التى كونده خلق ايتدى ديمليز .) — بو طرز استدلال بوتون قرون وسطاده دوام ايتشدر . حتى برجديدك كشفندن برسنه صوكر نورمبرغ Nuremberg ده اننشارايدن La cronique عنوانه بر مجموعده اوملاحظه شويله بر عباره ايله قولاقلى جينلاشمى . (خلقت اشيا التى عدديله ايضاح اولنور . زيرا اونك اجزاسندن هر برى : بر ، ايكي ، اوچ عددى برشكل مثنائى تحمل ايتمكده در .) والحاصل خلقت كائناتك بويله هم آن واحده وهم بر صبح وبر اقسالى التى كونده ياپلش اولماسى تصويرى ارتق بالقوه عمومأ قبول ايدلمشدى . اون ايكنجى عصر ميلاديه (پهر لومبار) ايله (هوغودوسن ويقتور) حائز اولدقلى نفوذ واعتبار ايله اونى تصديق وكليسانك ذهنه نقش ايتشدر . قرون وسطانك ديكر متفكرلى ده بو ايكي فكرى تأليفه صرف مساعى ايتشدر . (پواتيه) لى (سنت هيلور) ايسه شويله ديور : « هر نه قدر موسايه كوره قبه سنانك تنظيمنده ، قاره لرك دكزلردن آيبرلاسمنده ، اجرام سماويه نك تشكيلنده ظاهراً منتظم بصيرا كورونمكده ايسه ده ، سموانك ، ارضك ، وعناصر سائر نك تكوينى بديهيدير كه آن واحده وقوع بولمشدر .) (سن طوماس داكن) ، سن او كوستندن آلدينى ايجه بر تفريق ايله مسئله نك كوسترمكده اولدينى مشكلاتى حل ايتش وبو صورت حل عصر لرحه مدت افكارى تطمين ايتشدر : مومالايك قولنه كوره : « الله اولاد ذات اشيايى آن واحده ياراتش ، صوكر ا اونى تنظيم وامر تكوينى اكل ايجون التى كون چالشمشدر . » — اوروپاده ايلك ره فورماتور لر يعنى مذهبجه تعديلاته تشبث ايدنر بونظريه يى قبول ايتشدر . لوتر Luther دينور كه موسى آجيق وبلا مجاز شويله مش ، بناء عليه عالم التى كونده خلق اولمش ، فقط بو فعل تكوين قدرت الهيه ايله آن واحده وقوعه كمشدر .

ملانختون Melancthon دى كتاب مقدسك « تكلم ايتدى ، واولديلر » قولنه استناداً

ايكنجى صحيفه سنده كى ۸ نجى آيت شويله در : (والله لوحه ساتسميه ايلدى واقشام وصباح اولدقه ايكنجى كون اولدى) . حال بوكه ديكر متعاقب آيتلرده اوچنجى ، درنجى ، بشنجى ، آلتنجى كونلرده كى خلقتلر ايجون هب بويله بر كلام وار : « والله ابي اولدينى كوردى » .

عینی ملاحظه‌ی تأیید ایتشدر . قالوین Calvin آن واحده فکرینی رد و جرح ایدرک
تکوینک الی کونده وقوعه کلدیکی ملاحظه‌سنی التزام ایتشدر . موما الیه اولاشو
کیفته نظردقتی جلب ایدیور : توراتی تقویم کوستریورکه عالم هنوز الی بیک یاشنه
کیرمه‌مشدر و شیمدی عمرینک نهایتنه یاقلاشمشدر . بوندن استنباط اولنورکه حیاتی
بوخصوصده صرف افکار ایله استهلاک ایتهمش اولق ایچون خلقت الی کونده وقوع
بولشدر . »

پیر ورمیغلی Pierre Vermigli شو مباحثه‌له بویه بر دلیل ایله نهایت ویرمشدر :
امر تکوینی ای آکلامق پک مهم برشدر . زیرا خرسیتانلق اعتقادینک مبدأ نقطه‌سی
اودر . اکر بو دستور ایمان الغا ایدلش اولسایدی ، ذله اصلیه دن اثر قالمادی ،
مسیحک وعدی حکمدن ساقط ، و دینک قوه حیاتیه‌سی محو اولوردی .

وستمنستر Vestminster الهیاتجیلری یعنی انکلیز دین عالم‌لری Confession of faith
یعنی انکلیز خرسیتانلری ایچون بزم «آمنت بالله» من مشابه‌سند اولان دستور ایمانلرینه ،
کورینن و کورنمه‌ین بالجه اشیاک یالکز یوقدن ایجاد دکل تمام آتی کونده یارادلدیغنه
دخی اعتقادک الزیمیتی قید ایتشدر . »

روما کلیسای بو خصوصده پروتستان ره فورماتورلردن دهآ آز شدتلی دکادیلر .
اونلرده موسانک توراده کی نقلنه تماماً اینانق لازم کلدیکی بیان ایتشدر . حق اون سکزنجی
عصر اورنالرند بوفون Buffon ژه ثلویزیه عائد بسیط بعض حقیقتلری بیانه تصدی
ایتدیکی وقت صوربون دارالفنونی اونی بادی خجالت بر بیاننامه نشریه فکرینی کیری
آلفه مجبور ایتشدی . بیاننامه شوسوزلره بیتور : «کتابمه ارضک شکله متدائر اولق
اوزره سوبلدیکم شیلردن وعموماً موسانک نقله . تیار اولایله جک هرشیدن تماماً واز
کچورم . »

والاصل الهیاتجیلر تکوینک طریقه ، استعمال اولنان ماده‌ی ، ومدتی بو وجهله
حل ایتدکدن صوکر ا بونک زمانی تعینه غیرت ایتشدر .

بو خصوصده جریان ایدن مناقشه‌لرک نتیجه‌سند عوامک میلاد عیسادن ۴۰۰۸ سنه
اول خلق ایدلدیکنه قرار ویرمشدر .

حتی ۱۷نجی عصرده کبرج دارالفنونی رئیس نانسی وزماننده کی عبرانجه عالمک
متحیزی لایتفورد Leitfod ایشی دهآ کسدره‌رک خلقتک میلاد عیسادن ۴۰۰۴ سنه اول

تشرین اولك يكرمی اوچنچى كونی صباحك طقوزنده اولديغنى تعین ایتمشدر . حقیقت حالده بونیجه لاقئانس Lactence [۱] اصولك بر مظفریتی وتوراتك استخراج معانیسی ایچون برقاج عصر دوام ایدن مساعینك بر ثمره سی ایدی . زیرا سکنزنجی عصر میلادیده (بهد) ، اون اوچنچى عصرده (ونه ن دوووه Vincent de Beauvais) خالقنك ایللك بهارده اولماسی ایجاب ایتدیكنی بیان واعلان ایتمشدری . فقط (لایتفود) ك شو مهم كشف تورایتسندن ایكى عصر صوكرامع الاسف كشف اولندی كه اونك تعین ایتدیكى ساعتده فوق العاده مترقی ومتمدن بر قوم مصرك بویوك شهرلرنده قایناشمقده ودیكر ملتلرده آسیاده یوكسك برسویه مدنیته ایریشمكده ایدیلر !

بونكله برابر ، خلقنك طرزى ، ماده سی ، مدنى حقننده کی بو مدید مناقشه لری الهیاتخیلر بر صورت حله ربط ایتدكلری حالده ، بو مسئله لرك اك مهمی هنوز بالقوه حل ایدلمه مشدی . فی الحقیقه عجبا خالق کیمدی ؟ چونكه خرستیانلر تثلیثه معتقد اولدقلرندن عوالمی تثلیثك عجبا هانكى اقومی یاراتمشدی ؟ بعض الهیاتخیلر خلقی اوچنچى اقومه ، دیكر بعضیلری ده ایکنجى اقومه اسناد ایتمشلردر . بعضیلری ده فیکرلرینی حواریون ایله نیه Nice نك شو « خالق السما والارض اولان بابا الله » شکلنده کی قول مجازیلرینه بنا ایدرك ایدرك امر تکیونك منحصراً برنجی اقومه راجع اولدیغنى ادعا ایلشلردر . دیكر بعضیلری ده تورائده کی (یاپالم) شکلنده کی جمع متکلم صیغه سندن بالاستفاده تکیونك اقایم ثلثه نك عمومته بردن عائد اولدیغنه ذاهب اولمشلردر .

قرون وسطاده خالق مکونات حقنده سرد اولان بو مختلف فیکرلرك آثارى کلیسالرك طرر انشا آئنده ، ستونلرنده ، پنجره جاملرنده ، دینی کتابلرك تزینات ونقوشنده مشاهده اولنور . او اثرلرده خالق تعالی بعضاً تثلیثك اوچنچى اقومنی تصویراً ، هنوز بر شکل انتظام کسب ایتمین عوالمك اوزرنده قانادلرینی آجش بر کوکرجین شکلنده ، بعضاً ایکنجى اقومی تصویراً بر کنج انسان صورتنده ، بعضاً برنجی اقومی تصویراً محترم بر اختیار شکلنده ، بعضاً ده اوچ شخصی برآراده یعنی باشلرنده پاپاره مخصوص بر تاج بولان وهربری دوداقلریله بر کوکرجینك قانادلرینی طوتان بر اختیارله بر کنج صورتنده ترسیم اولنوردی . بو کوکرجین اونلرك هر بردن صادر اولش و آرارلرنده معلق بولنوردی . فقط بعضاً ده خالق تعالی بر بدنلی و اوچ وجهلی تصویر اولنوردی . بو حال هندیلرك ذات اجل واعلائی : (براهی ، ویشنو ، سیوا) نك اوچ وجهلی [۱] لاقئانس ، خرستیانلرك چیچیرونی « لقبی اخراز ایتش مشهور برمدافع نصرایتدر .

بر بدنى اولارق تصوير ايتديكلرى ايجون ، خريستانلردهكى تثليث اعتقادينىكه عيى مراحل تكاملدن كچديكنه دلالت ايدر .

دور اخيرك باشلانغيچنده خلقت عالم حقندهكى (تصوير توراقى) پك بويوك بر صنعتكارك قدرت داهيانه سيله خريستانلق عالمه تامماً حاكم اولمشدر . زيرا (ميكىل آنجلو) دن باشقه سى اولمايان بو صنعتكار ۱۵۱۵ سنه سنده پاپا ايكنجى جولويسك امرلرى ونفوذيله (سيقستين) كليسا سنك ديوارلرندىكى نقشلى ترسيم ايتمشدى . او زمانلردهكى تلقيات دينيه نى لك محتشم بر طرزده ادا ايدن ايشته بورسملردر . بونقشلفيفى سموات اورتاسنده تثليث اقنوم اولى اولان قادر مطلق بابا نى انسان چهره لى محتشم ومحترم راختيارشكلىنده تصوير ايدىيور . بو انسان پك شدتلى روزكارلره بينمش واطرافى ملككار قوشايمش اولديغى حاده فضا نى ايتهاد دولاشيور ، بوندن باشقه بورسملراونك ، كردون فيروزه فامك بربرى آردنجه كلن افلا كنده امر تكوينى ناصل اكال ايتديكىنى كوسترييور . والحاصل كتاب تكوينك برنجى حكايه سنه موافق ارلان بوتصور نهائى ميكىل آنجلونك شو علوى اثرى سايه سنده بوتون عيسويت عالمده قبول ايدلمش ، بوسسونه Bossué اونى شدتلى مدافعه ايتمش ؛ ايستر قاتوليك ، ايستر پروتستان اولسون بوتون كليسالر اونى قطعياً تأييد ايلمشلردى . فقط بو مناقشه لره دها ايلك كوندن ، باشقه بر مسئله ده قاريشمشدى . شويله كه آيات نورانيه نك برنجيسنده نور خلق اولندى ، بناء عليه كيجه ايله كوندوز بر بوندن برنجى كوفى تفريق اولندى دنيله يكي حاده ، كونشله آيك انجق دزدنجى كوفى خلق اولنديغى خبر ويريليور . ايشته بو مسئله نى ده حل ايجون يوزلرجه دكل بيكارجه صحيفه يازيلر يازلمش وكلامى وكويا علمى نيجه نيجه دليللر سرد ايدلمشدر . حال بوكه تورانك اوائى قدما غندنده نور ايله ظلمتك اجرام سماويه يه غير تابع مستقلاً موجود برر ماهيت Entité اولديغه وكونشله آيك وديكر اجرام سماويه نك « نورى تزويد ايجون » موجود اولدقلى رينه نورى ظلمتدن تفريق ايتك ، كوندوز وكيجه يه حاكم اولق ايجون « موجود اولدقلى رينه ذاهب اولالرندن نشأت ايتكمده ايدى . بناء عليه اوتكلفات تاويليه بو بسيط حادثه نى عصرلرجه مدت نظر لر مزدن كيزله مشدى .

ايشته بورابه قدر يالكنر خاقت مسئله سنك ده بعض جهتلى حقنده ويرديكر معلومات علمك ايجون دين عالم رينه قارشى عصيان ايتديكىنى كوسترمكه كافيدر . بوندن صوكر اكله جك مقاله لر مزده بونزاعى ايجاب ايدن ديكر مسئله لرى ده برر برر كوستره جكمز .